

A kommunikáció elmélete

ELSŐ ELŐADÁS 2001.02.17	3
ELŐZMÉNYE:	3
ALAPFOGALMAK	3
A KOMMUNIKÁCIÓ MEGHATÁROZÁSAI:	3
KULCSSZAVAK:	4
A KOMMUNIKÁCIÓ ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI:	4
I. Mindig szimbolikus folyamat.	4
II. A kommunikáció mindig társadalmi folyamat.	5
III. A kommunikáció koorientációt feltételez.	5
IV. A kommunikáció egyéni interpretációt, értelmezést vált ki.	5
V. A kommunikáció megosztott jelentést feltételez.	5
VI. A kommunikáció mindig kontextusban jön létre.	5
MAGYARORSZÁGON	5
A KOMMUNIKÁCIÓ OKTATÁS KÉT FŐ IRÁNYZATA:	6
1. FOLYAMATISKOLA	6
2. SZEMIOTIKAI ISKOLA	6
ELŐADÁS 2. 2001.02.24	8
KOMMUNIKÁCIÓS MODELLEK	8
1. SHANNON & WEAVER 1949.	8
2. KONCENTRIKUS KÖRMODELL :	11
3. SPIRÁLMODELL 1967. DANCE :	12
ELŐADÁS 3. 2001.03.10	13
4. ALAPMODELL 1948. LASWELL :	13
5. NEWCOMB	13
6. WESTLEY – MCLEAN 1957	14
7. JACOBSON 1960. :	14
8. GERBNER MODELLJE (1956)	15
KOMMUNIKATÍV KÓD(OK RENDSZERE).	16
A KOMMUNIKÁCIÓS KÓDOK 4 ÁLTALÁNOS ISMÉRVE:	17
KOMMUNIKATÍV KÓDOK TÍPUSAI (TIPOLOGIÁJA):	17
A KOMMUNIKÁCIÓ SZINTJEI:	18
NEM VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ.	18
Nem verbális kódok típusai (fajtái - 6 db)	20
ADALÉK AZ INTERNETRŐL	23
I. MI A KOMMUNIKÁCIÓ?	23
II. A KÖZLÉSFOLYAMAT FUNKCIÓI ÉS TÉNYEZŐI	23
MELYEK A NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ LEGFONTOSABB ELEMEI?	23
A NYELV	24
KOMMUNIKÁCIÓS ALAPFOGALMAK	25

A KOMMUNIKÁCIÓ ALAPTÉTELEI..... 25

METAKOMMUNIKÁCIÓ 26

METAKOMMUNIKÁCIÓ (NEM VERBÁLIS JELEK)..... 26

A NEM-VERBÁLIS CSATORNÁK: 27

Első előadás 2001.02.17

Tankönyv: Buda Béla A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei

Előzménye:

Az első jelentős teoretikusa, rendszerezője LASWELL a 1930-as években kezdte meg kutatásait a háborús propagandáról. Ő dolgozta ki a propaganda elemzés módszertanát. Ebből nőtt ki a kommunikációs elmélet. A kommunikációs elmélet először Amerikában hódított tért az 1950-es években. '50-es években az első kommunikációs megalapítása Kaliforniában. A '80-as évektől az E.U.-ban, '90-es évektől hazánkban is. Jelenleg 17 főiskolán vagy egyetemen oktatják. Doktori képzés a Pécsi Tudományegyetemen folyik.

Alapfogalmak

Multidiszciplína: a kommunikáció tan (tudományág) több tudomány ág módszereit ötvözi (Szociológia, pszichológia, esztétika, nyelvtudomány, kulturális enciklopédia tudományos elemeit használja fel)

A KOMMUNIKÁCIÓ Meghatározásai:

A meghatározás függ a definiáló tudományág milyenségétől !

1. Gerbner György (1956) „Üzeneteken át zajló társadalmi interakció a kommunikáció”

Mindig a folyamatra vonatkozik, mely adó és vevő között zajlik = KOMMUNIKÁCIÓ

INTERAKCIÓ = Kommunikáció + feltételezett visszacsatolás

2. Stevens (1950): „ A kommunikáció a szervezet megkülönböztető válasza egy ingerre (stimulus)”

Az inger lehet:

- Verbális
- fizikális

3. Berelson (1964): „Információ, gondolatok, érzelmek, jártasságok átadása szimbólumok használata révén ”

Szimbólum: Szavak, képek, grafikai alakzatok, számjegyek

4. Dance (1957): „ A kommunikáció egy válasz kiváltása verbális szimbólumok révén”

- Verbális = szóbeli!
- Itt a nyelvi aspektuson van a hangsúly!

5. Miller (1966): „Sajátos viselkedési helyzetekkel azonosított kommunikáció, melyben a kommunikátor átad egy üzenetet a befogadónak, azzal a tudatos szándékkal, hogy befolyásolja annak viselkedését”

6. Croukhite (1976): „Az emberi kommunikáció akkor jön létre, amikor egy dekódoló válaszol egy szimbólumra.”

7. *Osmo Wiio* (1996): „**A kommunikáció a legkisebb társadalmi rendszer, amelyet az idő – tény - szociális reflexivitás jellemez.**

Információ és kommunikáció c. műven: közel 200 kommunikáció meghatározás

Kulcsszavak:

<i>Transzmisszió:</i>	Térben, időben zajló információ (üzenet) átadás.
<i>Interpretáció</i>	Amikor az befogadó jelentést tulajdonít egy külső, vagy belső ingernek.
<i>Csere:</i>	Üzenetek küldésének, befogadásának folyamata.
<i>Kapcsolat:</i>	A kommunikációs ingerek átadása és a válaszok kiváltása közti kapcsolat
<i>Viselkedés:</i>	Kommunikáció akkor jön létre, amikor személyek jelentőséget tulajdonítanak az üzenettel kapcsolatos viselkedésnek.
<i>Interakció:</i>	Kommunikáció + feltételezett visszacsatolás
<i>Rezidium:</i>	1953: Ruesch: a kommunikáció a természet szervező elve. A kommunikáció nélkül nem jön létre semmi.

DIMENZIÓK:

- Társadalmi – A kommunikáció interakciós folyamat
- Faktuális - Tények manipulálásának folyamata
- Idő - A kommunikáció strukturális változásának folyamata
- Információ: egy algoritmus alapú változás az ellenőrző rendszer állapotában.
- A tények manipulálása: A történet elmesélése. Nem mindenki felé ugyanúgy zajlik. Pl.: haverok, szülők, stb.
- Idő dimenzió: Strukturális változás az idő folyásával azonos arányban a kommunikációs szintünk egyre nő. A kommunikáció a legkisebb társadalmi rendszer, amelyet az idő, tény, szociális reflexivitás jellemez.

A Kommunikáció általános jellemzői:

I. Mindig szimbolikus folyamat.

Alapegysége a jel. A jel a jelölő és a jelölt elemi kapcsolata. A jel vizsgálatával a szemiotika (USA) (szemiológia EU-ban) foglalkozik.

A jel lehet:

- Szimptóma: természetes jel
- Szignál: lehet természetes és véletlen.
- Szimbólum: mindig szándékos, mesterséges. Minding konvencionizált jel, társadalmi megállapodáson alapul a használata.

Kommunikálni szimbólumokkal lehet!

II. A kommunikáció mindig társadalmi folyamat.

A kommunikáció szimbólumok szándékos cseréje emberek között. A kommunikációelmélet szerint csak a szimbólumoknak van szerepe. A szimptomának, szignálnak helye nincs. Nem minden kommunikáció amit érzékelünk, észlelünk.

III. A kommunikáció koorientációt feltételez.

Alapfeltétel, hogy legalább 2 egyén kölcsönösen tudatában legyen egymás kommunikációs szándékának

IV. A kommunikáció egyéni interpretációt, értelmezést vált ki.

Minden kommunikátor saját háttértudásának, réteghelyzetének, nemének, korának megfelelően értelmezi a szimbólumokat.

V. A kommunikáció megosztott jelentést feltételez.

A különböző egyének azért képesek egymással kommunikálni, mert ugyanannak a kódnak (egyések szerint a kultúrának is) részesei.

Kód = nyelv

VI. A kommunikáció mindig kontextusban jön létre.

A következő kontextusok:

- interperszonális - kommunikáció 2 fő között
- csoport kontextus - kommunikáció néhány fő között
- szervezeti kontextus - kommunikáció szervezeten belül, szervezetek között - PR. Vállalati image kialakítás, közlés
- közéleti kontextus - klasszikus retorikai alaphelyzet
- tömegkommunikációs kontextus - média
- kultúrközi kontextus - különböző kultúrák közötti

Magyarországon

Első jelentős kommunikáció kutató Buda Béla.

4 fajtáját különbözteti meg:

1. Informatikai elméletei - Kibernetikai kommunikáció: Információ átadás mindenféle rendszeren belül
- 2, Technikai kommunikáció: Információ átadás ember alkotta technikai rendszeren belül
- 3, Biológiai kommunikáció: Élő szervezetek különféle rendszerein belül zajló információ átadások
- 4, Társadalmi értelemben vett kommunikáció: Információ átadás a társadalmi szféra rendszerein belül

Kommunikáció két szintje:

- verbális
- nem verbális

Kulcsfogalom:

Norma: a társadalmi kommunikáció rendszerben az emberi magatartás társadalmi előírásokat követ. Ezeket normának nevezzük. A norma tehát előírások sorozata, amely megszabja, hogy egy adott személy egy adott viszonylatban hogyan viselkedhet.

Normatív etalon: Az emberi viselkedés egy társadalmon belül társadalmi előírásokat, szabályokat követ.

A társadalmi szerepjátszás **taxonómiai (tipikus) modelljét** dolgozta ki Budai Béla szituatív típusokban.

Pervazív: Látható szerepeink: életkor, nem, magasság, stb. Minden egyéb szerepben látszik.

Családi, rokonsági:

Organizációs: hallgató, beosztott. Intézetekben.

Passzazsér: Szituációs szerepek. Bizonyos társadalmi helyzetekhez kötött szerepek.

Privát szféra: Család (mikro millió) ↔ privát hajadon, barát, stb.. ..

A szerepviszonyok függenek az:

- Adott (szub) kultúrában elfoglalt struktúránktól,
- Társadalmi réteghelyzetünktől,
- Referencia csoportunktól
- Családi csoport sajátos mikor miliője

A kommunikáció oktatás két fő irányzata:

1. Folyamatiskola

A kommunikációt üzenetátadás folyamatának tekinti. Azt kutatja, hogy az üzenet átadója és befogadója hogyan kódol és dekódol? Valamint a kommunikátorok hogyan használják a csatornákat és a kommunikáció médiáját. A csatorna és a médium nem szinonim fogalmak! Vizsgálja a kommunikáció hatékonyságát és pontosságát. A kommunikációt olyan folyamatoknak tekinti, amely során egy személy a folyamatban befolyásolhatja egy másik egyén hangulatát, viselkedését, lelki állapotát. Ha ez a hatás nem az elvártak megfelelő, akkor az a *kommunikációs zavar*.

A *folyamatiskola* a társadalomtudományokon, elsősorban a szociológián és pszichológián belül folyó kommunikáció kutatásokat foglalja magába. Célja a kommunikációs aktusok vizsgálata.

2. Szemiotikai iskola

A kommunikáció nem más, mint a jelentések kialakulásának és cseréjének folyamata. Azt vizsgálja, hogy az üzenetek hogyan hatnak szemantikailag a befogadóra, vagyis az üzenetek kulturális szerepével foglalkozik. A szemantika (jel tudomány) alapfogalma a szignifikáció (jelentés – kölcsönzés a jelnek). A *félreértést nem* tartja a *kommunikációs zavar* szükségszerű megnyilvánulásának, mert az adódhat a küldő és a befogadó közötti a kulturális különbségekből.

A *szemiotikában* a nyelvészeti és esztétikai indíttatású kutatások tartoznak. Célja a kommunikáció produktumainak vizsgálatára irányul.

Azonosságok a két iskola között:

Mindkét iskola kommunikációt azonos módon értelmezi: Üzeneteken át zajló társadalmi interakció

Különbözőségek

1. Interakció meghatározásában:

- *Folyamatiskola* szerint a társadalmi interakció az a folyamat, amely során valaki kapcsolatot teremt valaki mással, azért, hogy befolyásolja ez utóbbi viselkedését, érzelmi reakcióját, attitűdjét.
- *A szemiotika* szerint az egyén a társadalmi interakció során válik egy bizonyos kultúra, a társadalom tagjává.

2. Üzenet meghatározásában:

- *A folyamatiskola* szerint a kommunikációs folyamat továbbítja az üzenetet és ebben nagy szerepe van a szándékosságnak. **Az üzenet az, amit a kommunikátor beleért, vagy kifejez az adott jellel.**
- *A szemiotikánál* az üzenet egy jelképződmény, amely a befogadóval folytatott interakció során jelentést hoz létre. A hangsúly az üzeneten és annak olvasatán van!

Olvasat: Folyamat, mely feltárja a jelentéseket, miközben az olvasó a szöveget alkotó jelek és kódok értelmezésében saját kulturális tapasztalatait felhasználja. Az iskola szerint a szöveg alkotása és olvasása paralel folyamatok, hiszen azonos helyet foglalnak el ebben a strukturált kapcsolatrendszerben. Különböző kultúrkörökhöz tartozó egyének ugyanannak a szövegnek más-más olvasatát nyújthatják.

Előadás 2. 2001.02.24

Kommunikációs modellek

A kommunikációs modelleknek három fajtája van:

1. Telekommunikációs
2. Tömeg kommunikációs
3. Társadalmi kommunikáció

1. Shannon & Weaver 1949.

Ez egyben egy telekommunikációs és egy interperszonális kommunikáció modellje. Ezért hívjuk a kommunikáció általános modelljének.

„The Mathematical Made of Communication” = Kommunikáció matematikai modellje

Ez a modell eredetileg a technikai problémák megoldására készült, a másik kettő probléma ezen megoldása közben jött létre.

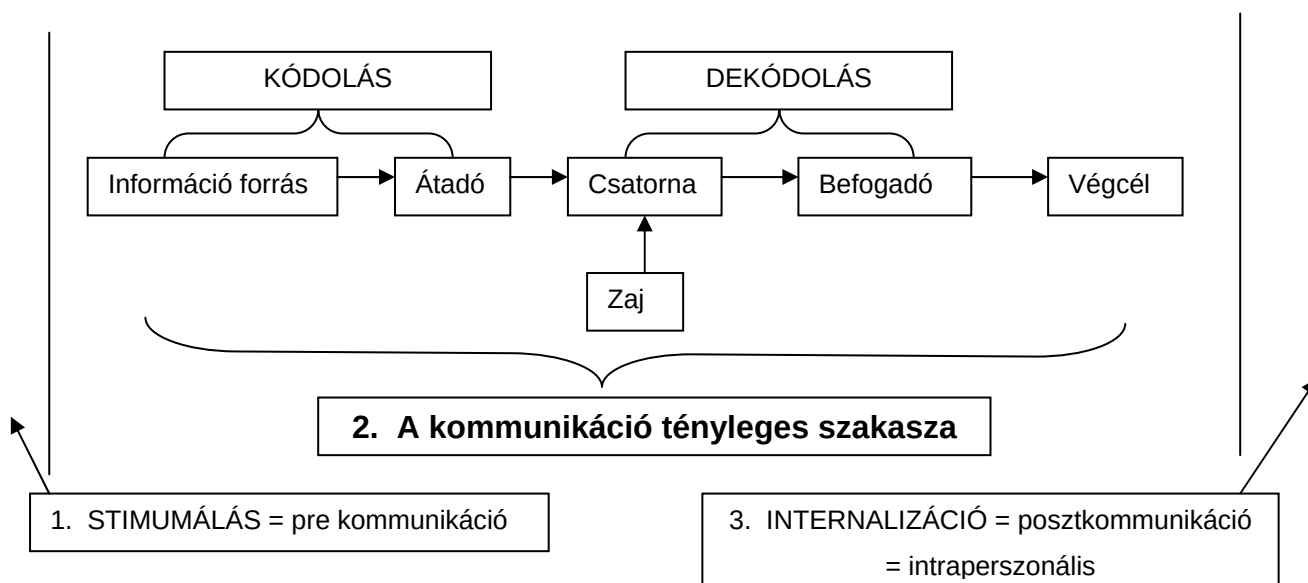
Problémaszintek :

- Szemantikai: Az átadott szimbólumok mennyire pontosan közvetítik a kívánt jelentést? Ez modell ezt nem oldja meg.
- Hatékonysági: A befogadott jelentés mennyire hatékonyan befolyásolja a viselkedést?
- Technikai: A kommunikációs szimbólumokat milyen pontosan lehet átadni a csatornán?

Úgy vélték az üzenet tartalmazza a jelentést .

Ha a kódolás folyamatát tökéletesítik, akkor a szemantikai pontosságot is elérik (növekedni fog) .

Technikai probléma: Hogyan lehet egy adott csatornán az információk minél nagyobb számát továbbítani, hogyan lehet a csatorna információ továbbító képességét mérni ?

- Egyirányú, lineáris modell

1. **Az interperszonális kommunikáció** három + egy komponensből → (átadó, csatorna, befogadó, zaj).

Mivel két ember között zajlik, nincs szükség átadóra és befogadóra.

Az információ forrás + átadó = 1 komponens

A befogadó és a végcél = 1 komponens

2. **Telekommunikáció:** 5+1 komponens

Informális	→	A humán kommunikátor
Átadó	→	A közvetítő közeg pl.: telefon készülék
Csatorna	→	Telefonkábel, hálózat
Vevő	→	Technikai eszköz (másik telefon)
Végcél	→	Humán befogadó

Tele és médiakommunikációban kétszeres kódolás és dekódolás megy végbe .

KOMPONENSEK:

1. **Stimulálás:** A humán kommunikátort valamilyen külső, vagy belső inger kell, hogy érje → pre kommunikáció.
2. Kódolás: a forrás szimbólumokba kódolja az üzenet tartalmát.
 - Szimbólum lehet: betű, vizuális, vagy pl. füst.
 - Konvencionalizáltnak kell lenniük, azaz egy kultúrkör valamennyi tagja számára érthető kell, hogy legyen.
3. Továbbítás, átadás lehet:
 - Közvetlen (interpeszonális): face-to-face
 - Közvetett a telekommunikációban.

Üzenet lehet:

- Verbális
- Nem verbális
- Vizuális

4. Az üzenet vétele a **dekódolás:** a befogadó veszi az információ forrás által kibocsátott jelzéseket.
5. Intraperszonális (személyen belüli) kommunikációtól = **internalizációtól** (az üzenet tartalmának feldolgozása)

6. **Zaj:**

Az üzenet, a kommunikáció funkciók folyamat zavartalanságának minden akadály:

- **Csatornazaj:** üzenet átadásának folyamatában fordul elő). Mikrofon hiba.
- **Környezeti zaj:** a dekódolás folyamatát akadályozza. Pl.: csöngetés)
- **Szemantikai zaj:** az üzenet megformálása során jelentkező problémákat összegzi. A jelentés átadása során jelentkezik. pl.: stílári hiba, rossz szó használata

Nehezítik a befogadás hatékonyságát. A zajjal szembeni leghatékonyabb eszköz **a redundancia** → ismétlés

7. **Feedback** → visszacsatolás: Schramm 1954. Csatlakozik Shannon-Weaverhez .

A visszacsatolás szerves részévé vált a modellnek.

"A" üzenetet küld "B"-nek és B reagál A üzenetére. A befogadó információ forrássá válik és megtörténik a feedback.

Határok :	- Rövid	- Hosszútávú
	- Közvetlen (interperszonális)	- Közvetett (tömegkomm)

Ebből következik, hogy a feedback létezik, ha kicsit késleltetett formában is .

Ha a kommunikáció tartalmazza a feedbackot → **Interakció**

8. Információ:

- Shannon & Weaver az információt tekintette a kommunikáció alapelveként . Az üzenet tartalmazza az információt (egyet, többet, sokat)
- Osmo Wiio: „ Az információ egy algoritmus alapú változás . ”
- Mérésére a bit szolgál (a kettes számrendszer jegyének elnevezése. Gyakorlatban: igen – nem)

Információelméleti alapfogalmak:

Redundancia: ami az üzenetben konvencionális, azaz előre meghatározható. A redundancia fő forrása a konvenció, legfontosabb eszköze az ismétlés. Ha valamit elírunk, az akadályozza a befogadást, de a megértést nem gátolja. A redundancia és az információ fogalma szorosan összefügg. A magas fokú előre meghatározhatósággal bíró közlemény, alacsony információt tartalmaz.

Entrópia: ellentéte a redundanciának. Az alacsony fokú előre meghatározhatósággal bíró közlemény, magas információt tartalmaz.

A kommunikáció célja a megfelelő hatás kiváltása .

9. **A csatorna:** az a fizikai eszköz, melyen a jelzések továbbítódnak. Rádióhullámok, fénysugarak, telefonkábelek, idegrendszer ...

10. **Médium:** Olyan technikai és esztétikai eszközök összessége, melyek lehetővé teszik, hogy az üzenet a csatornákon keresztül való átadásra alkalmas szignálként és jelzésként alakuljanak.

Három fő kategória :

1, **Prezentációs média**

A verbális, non verbális természetes nyelvet használja fel üzenet átadásra. Igényli a kommunikátor jelenlétét, hiszen a kommunikátor egyúttal a médium is. Itt és most kommunikációs aktusokat jelent. Prezentációs média → hang, arc, test

2, **Reprezentációs média**

Fotó, lakberendezés, könyvek, festmények. Esztétikai, kulturális hagyományokat használja fel a szövegtermelésre. Olyan szövegeket hoz létre, mely a kommunikátortól függetlenül létezik. A kommunikáció produktumait teremti meg.

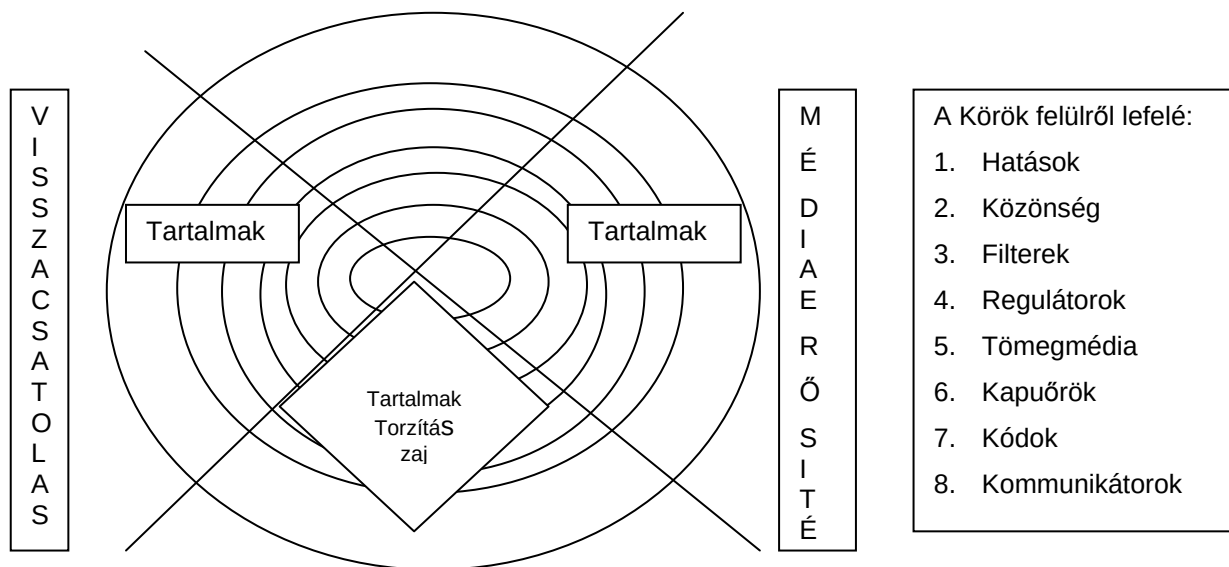
3, **Mechanikus média:** Telefon, rádió, televízió, teletext. A műszaki technológia hozza létre és a kommunikációs zaj lehetősége itt a legnagyobb, legerősebb.

Számos átfedési pont van közöttük. A kód foglalja magába a jelet.

2. **Koncentrikus körmodell :**

Hiebert, Ungurait, Bohn (1974)

- Tömegkommunikációs modell
- A tömegkommunikációs modell legfontosabb elemeit tartalmazza
- Célja a hatás kiváltása.

Nyolc darab koncentrikus kör sorozatából áll, közepén a kódoló forrással. A külső körök egyikében a befogadó közönség és köztük a tömegkommunikáció szempontjából fontos elemek helyezkednek el. Három új elem bevezetésében rejlik:

- **Kapuőr:** A legfontosabb eleme a tömegkommunikációs folyamatnak: - bárki, bármi, ami, vagy aki megváltoztathat, vagy módosíthat esetleg megállíthat egy a közönség felé tartó üzenetet. pl.: olvasó szerkesztő
- **Filter** (regulátorral kötötték össze)
- **Média erősítés**

Számos olyan tényező létét ismerik el, melyek alakíthatják és újraformálhatják a tömegkommunikációs üzenetet, mielőtt azok elérhetnék a tömegközönséget → regulátorok (szabályzók) reklámok .

A filterek, szűrők a modell megalkotói szerint a dekódolóra hatnak. A befogadói oldalon mutatkozik.

3 típusa van:

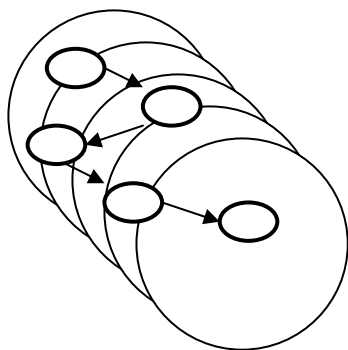
- Az üzenet megformálására használt kódot információs filternek nevezik.
- Megkülönböztetnek ezen kívül fizikai (fáradtság) és
- pszichikai (állatvédő) filterek.

Regulátor: a regulátor egy-egy kultúrkörben a civil szerveződés folyamata. Bizonyos mértékig cenzúra.

A koncentrikus modell legfontosabb eleme a **médiaerősítés**. Az a folyamat, melynek során a tömegkommunikáció bizonyos témáknak és személyiségeknek státuszt kölcsönöz pusztán az által, hogy említést tesz róluk. A státuszjog pozitív és negatív is lehet. A politikai kommunikációban mindig vita tárgyát képezi a média kommunikáció joga. Okosan kell vele bánni, mert manipuláció lehet belőle.

3. Spirálmodell 1967. Dance :

- Társadalmi kommunikációs modell.
- "Pletyka terjedése"
- Azért spirális, hogy a folyamatot jelezze. Az emberi kommunikáció (a tömegkommunikáció is) több szinten zajlik egyidejűleg és önmagát táplálja a végtelenségig .
- Spirál = maga a valóság egy szelete. Ezen belül kommunikátorok és befogadók üzenetet adnak át egymásnak.
- Dance modelljét a társadalmi kommunikációs folyamat komplexitásának ábrázolására hozta létre. Amelyben az emberi kommunikáció, beleértve a tömegkommunikációt számos szinten zajlik, önmagát táplálva a végtelenségig.

Előadás 3. 2001.03.10

4. Alapmodell 1948. Laswell :

Laswell a kommunikációelmélet megalakítója. Yale professzor. A tömegkommunikáció narratív modelljét alkotta meg!

Lényege:

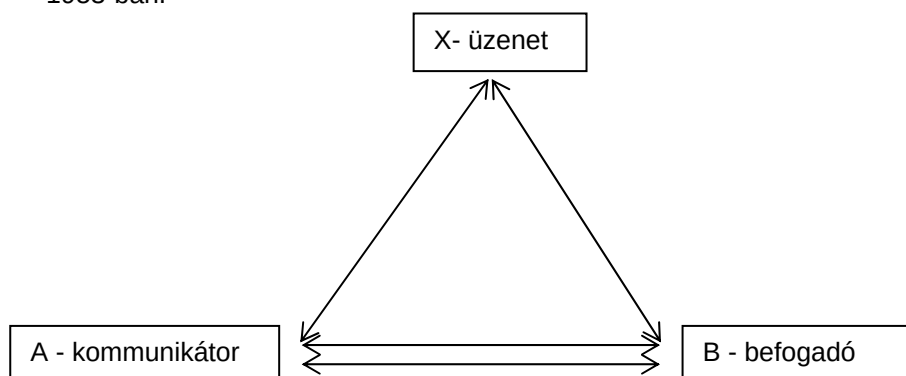
- Ki mit mond ?
- Milyen csatornán ?
- Kinek ?
- Milyen hatással ?

Shannon & Weaver verbális változata.

Felépítése lineáris, a kommunikációt az üzenetek átadásának tekinti. Figyelmének központjában a hatás milyensége áll. Meghatározza, hogy mit ért hatás : - a befogadóban kiváltott megfigyelhető és mérhető változást érti, melyet a folyamat módosítható elemei idéznek elő. Ha ezen elemek egyikét megváltoztatjuk, akkor a hatás is változni fog. Megváltoztatható a kódoló, a csatorna és az üzenet.

5. Newcomb

1953-ban.

X = amiről A és B kommunikál, nem lehet konkrét személy. Valaki úgy lehet X, mint egy közéleti személyiség

Torgyán = FKgP vezetője = X.

- Társadalmi kommunikációs modellt alkot. A kommunikációnak a társadalmi kapcsolatok alakításában betöltött szerepét tanulmányozza. A lényege, hogy a társadalmi rendszeren belül fenntartsa az egyensúlyt.
- A és B lehetnek egyének, intézmények, szervezetek, vagy állampolgárok csoportjai, akik társadalmi interakciót folytatnak X vonatkozásában (pl. állam ↔ polgárok)
- A-nak és B-nek addig kell kommunikálnia X vonatkozásában, míg megegyezésre nem kerülnek.
- A, B, X rendszert alkot, ami azt jelenti, hogy belső kapcsolataik kölcsönösen összefüggenek. Itt az X társadalmi, kulturális környezet egy darabja.
- Ez a modell feltételezi, hogy az embereknek szükségük van információra a társadalmi környezetükből.
- Ha A változik, B és X is változni fog ! ⇒ **a demokratikus társadalom funkciójának alapja a társadalmi konszenzus !**

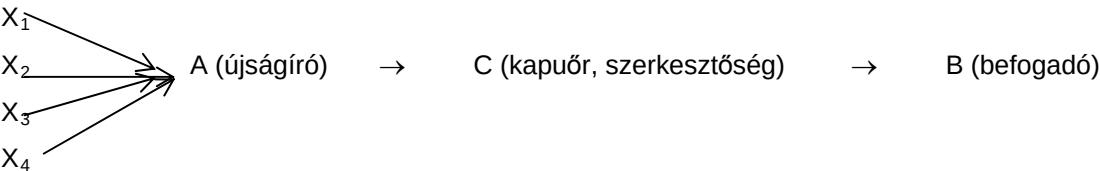
- A fontosabb alapkérdésekben folytatott kommunikáció és megegyezés. "A demokráciában az információra úgy tekintenek, mint természetes jogra, de azt sokszor elfelejtik hozzátenni, hogy az információ szükséglet is, hisz e nélkül nem érzik, hogy az adott társadalom tagjai lennének. Megfelelő információra van szükségünk ahhoz, hogy tudjuk hogyan reagáljunk társadalmi környezetünkre, és hogy azonosulni tudjunk csoportunk kultúránk, szubkultúránk tagjaival.
- Newcomb szakított a hagyományos formával. Újítása: a kommunikációnak a társadalomban és a társadalmi kapcsolatok kialakításában betöltött szerepét tanulmányozza. A szerep lényege, hogy a társadalmi rendszeren belül fenntartsa az egyensúlyt.

6. Westley – McLean 1957

Tömegkommunikációs modell (függőségi modell)

Newcomb továbbfejlesztése !

Események :

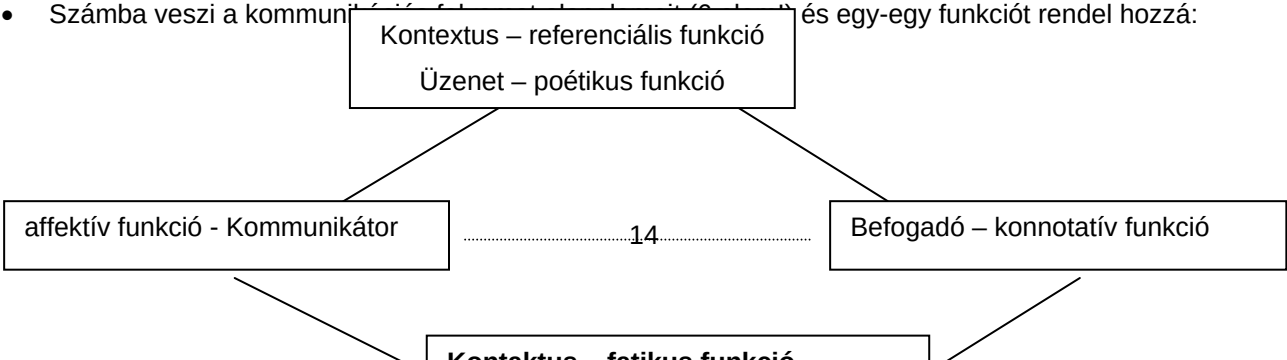

X = a társadalomban végbemenő történések

- Az információ iránti társadalmi igény gondolatát fejlesztették tovább a tömegmédiára vonatkoztatva, de két lényeges változást hajtottak végre a Newcomb féle modellhez képest,
 - a C elem, ami a szerkesztői kommunikációs fogalmat jelenti, és azt a funkciót, mely során a médiakommunikátor eldönti, hogy hogyan és mit kommunikálnak. Ebben a modellben B-nek nincs közvetlen tapasztalata X-ről, mivel megszűnt a közvetlen kapcsolata vele.
 - **A modell visszatér az eredeti lineáris formához.**
- **A lényeg:** Megszűnt a közvetlen kapcsolat A és B között. A befogadó teljesen a tömegmédiától függ. A modellt ezért függőségi modellnek hívják. **Hibája:**
 - Nem veszi figyelembe más tájékozódás lehetőségei közötti kapcsolatot (pl.: családi, iskolai, más informális források) melyeken keresztül beilleszkedünk a társadalomba

7. Jacobson 1960. :

- Hasonlóságot mutat, mind a **lineáris**, mind a háromszögletű modellel (= verbális kommunikációs modell).
- Jacobson nyelvész volt, ezért az üzenet jelentése és belső struktúrája kötötte le figyelmét.
- Átmenetet teremt a folyamat és a szemiotikai iskola között.
- Bipoláris felépítésű.
- Számba veszi a kommunikációs folyamatot és egy-egy funkciót rendel hozzá:

Affektív: Az üzenet és a kommunikátor közötti viszony a kommunikátor attitűdjeit, réteghelyzetét az üzenet szubjektivitását jellemzi. Költészetben kiemelkedő szerep

Konnotatív: A befogadóban kialakított hatás propaganda, reklám.

Referenciális: Az üzenet valóságvonatkoztatását tárja fel. Szerepe a tényszerű kommunikációban nagy.

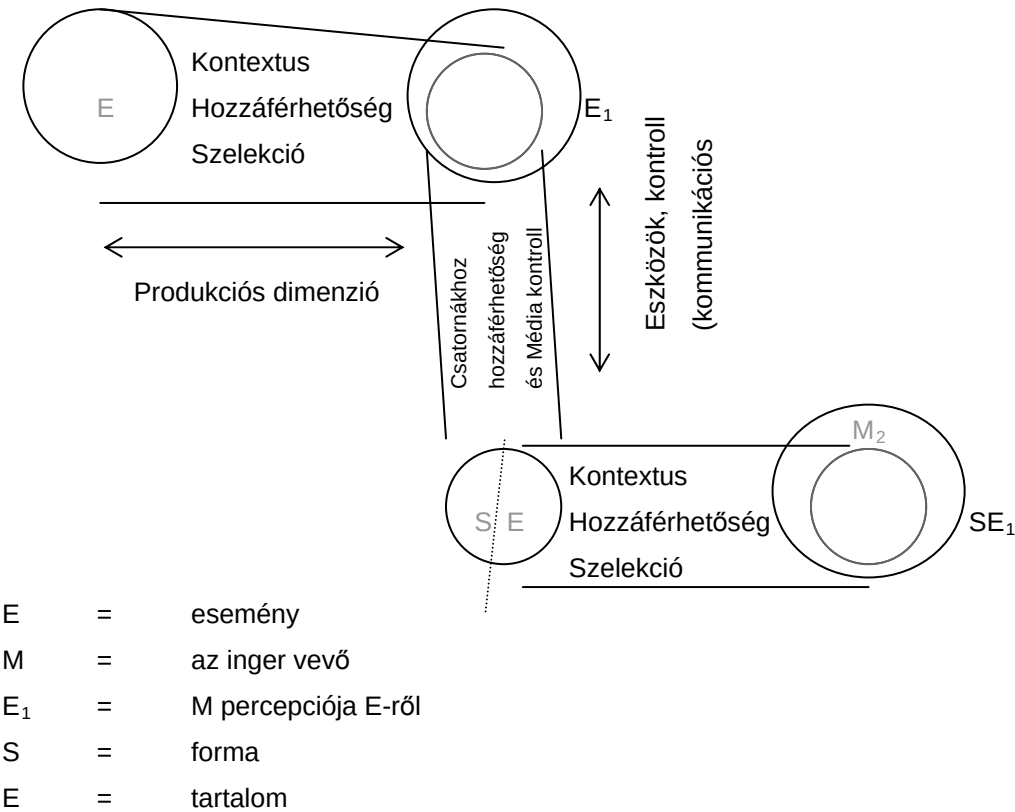
Fatikus: A kommunikátor és a befogadó közötti kapcsolat fenntartását szolgálja. A csatornát állandóan nyitva tartja. Ebben az üzenet redundáns elemeinek van nagy szerepe.

Metanyelvi: A kód azonosítását szolgálja pl.: kérdés.

Poétikai: Az üzenet önmagához viszonyuló kapcsolatát jellemzi. Esztétikai kommunikációba van nagy szerepe

8. GERBNER modellje (1956)

Társadalmi kommunikációs modell

M_2 = befogadó
 SE_1 = az eseményről szóló jelzés, vagy állítás felfogása

- A valóságban számtalan esemény megy végbe. Attól függően, hogy mihez jut hozzá, milyen kontextusban → szelektál, így kialakul a tudati kép.
- A kialakított képet tovább akarja adni → Kommunikáció
- Üzenet formát (S), a tartalmával (E) adja tovább valamilyen eszközzel a befogadóhoz. A befogadó által felfogott jelentés már nem a valóságot takarja, hanem a kommunikátor szuverenitásával bővített, csökkentett jelentését.
- Megőrizte a lineáris jelleget. S és W modelljét 2 ponton felülmúlta:
 - Az üzenetet összekapcsolta a valósággal amiről szól
 - A kommunikációt két dimenziós folyamatnak tekinti:
 - Érzékelési folyamatnak
 - Kommunikációs folyamatnak

Horizontális dimenzió:

A társadalmi kommunikációs modell a külső valóságban végbemenő eseménnyel kezdődik, vagyis E-vel, amit az ingervevő (M) felfog. Az ingervevő lehet technikai berendezés, de lehet humán

kommunikátor is. Az ingervevőnek az eseményről kialakított percepciója az E_1 . Ha az ingervevő humán kommunikátor, akkor a szelekció sokkal komplexebb, hisz az emberi percepció nem az inger egyszerű felfogása, hanem komplex interakciós folyamat. Ha az ingervevő technikai berendezés, akkor a szelekciót a gép technikai kapacitása fogja meghatározni.

Vertikális dimenzió :

Akkor kezdődik, amikor az E_1 érzékelést az eseményről szerzett jelzésekké alakítjuk át, azaz létrehozuk az SE-t, ami maga az üzenet, vagyis az eseményre vonatkozó jelzés, vagy állítás. Az üzenetet szimbolizáló kör két részre oszlik : - formára, és – tartalomra. A legnehezebb a legmegfelelőbb formát megtalálni, ugyanis egy üzenetet sokféleképpen formálhatunk.

Horizontális szint (3):

Megjelenik a befogadó, az M_2 . Amit a befogadó felfog, az nem egy esemény (E), hanem az eseményről szóló jelzés, vagy állítás (SE_1). Ebből következik, hogy az üzenet jelentését nem az üzenet tartalmazza, hanem a kommunikátor és a befogadó közötti interakció eredménye.

Kommunikatív kód(ok rendszere).

- Mit értünk kódon: nem más mint a jelnek jelentést tulajdonító szabályok rendszere.
- Az emberi kommunikáció legnagyobb részben verbális szinten megy végbe. A legfontosabb eszköz az emberi kommunikációban a beszéd.

Viselkedési kódok :

Feladata a társadalmi kontrol biztosítása (jogi, hirdetési kódok). Kommunikálnak bizonyos jelentést, de

rendeltetésük inkább szabályozó, mint kommunikatív jellegű.

Szignifikus kódok:

Jelentéssel bíró kódok. A kommunikatív kódok is!

- Kétszeres kódolás : - *vokális*, - *nem vokális*.
- Társadalmi életünk valamennyi aspektusa kódolva van. A kódok alkotják közösségi életünk alapjait. Szemiotikai felfogás szerint nem más, mint az a szabályrendszer, ami a jeleknek jelentést kölcsönöz és meghatározza, hogy a jelek milyen kombinációba léphetnek egymással (pl.: morze, közlekedési jelek, gesztus, algebra). A kódok, úgynevezett tipológiai (taxonómikus) rendszert alkotnak. A kódok tipizálhatók (tipológia), típusokba sorolhatók be. A kódokon belül (taxonómikus) kategóriákat állíthatunk fel.

A kommunikációs kódok 4 általános ismérése:

1. Kommunikációs elmélet kimondja, hogy a kommunikáció eszközei paradigmatis kiterjedésűek, vagyis jelek rendszerei. Paradigma : egy sor sorozat (pl.: szinonima sor)
2. Szintagmatikus konvenciók szabályozzák őket, melyek meghatározzák a jelek kiválasztásának és kombinálásának módját. Szintagma: szó szerkezet, kombináció.
3. A kódokat alkotó egységek referenciális jelentést hordozó jelek, amelyek használata társadalmi megállapodáson alapul. Referencia : valamire vonatkozó
4. A kommunikatív kódok alkalmasak médiaeszközön való továbbításra.

Kommunikatív kódok típusai (tipológiája):

- 1) Digitális és analóg kódok
- 2) Prezentáló és reprezentáló kódok
- 3) Konotáló és denotáló kódok
- 4) Szűk körű és tág körű kódok

Digitális és analóg kódok :

Analóg kód bizonyos sor, sorozat részeként jön létre, még a digitális kód különálló egységekből és felekből áll. A kommunikációs elmélet a valóságot egy szakadatlan folyamatnak (continuuum) tekinti a valóságot, ami adott kultúrán belül úgy nyer értelmet, ha a folyamatot digitalizáljuk, vagy kategorizáljuk. A kultúrákban a digitális kategóriák „csinálnak rendet”. A kultúra egy analógia, folyamat. Ezek a kategóriák kodifikáltak, azaz társadalmilag elfogadottak.

Prezentáló, reprezentáló kódok :

A reprezentáló kódoknak az úgynevezett szövegalkotásban van szerepük. A kommunikációs elmélet minden szöveget üzenetnek tekint, mely az adott társadalmi kontextustól függetlenül létezik (pl.: könyv). A prezentáló kód mindig az emberi kommunikátorhoz kötött, három alapvető típus :

- Viselkedési, tanult
- Genetikus testkódok (pl.: hajszer)
- Kereskedelmi kódok (pl.: ruhanemű)

E három kód adja az első benyomást a kommunikáló partnerről. Mindhárom típusbeli kód alkalmas négyféle jelentéskapcsolat kifejezésére :

- Kapcsolatfeltáró jelentések
- Társadalmi hovatartozást megnevező jelentések
- Identitás jelentések
- Expresszív jelentések (érzelmi jelentések)

Michael Arayle: Az emberi test a következő viselkedési prezentáló kódok átadására alkalmas :

- Érintés
- Proxemika (térköz)
- Orientáció (odafordulás szöge, megjelenés)
- Megjelenés
- Szemmozgások, szemkontaktusok
- Testhelyzet
- Fejbólintás, arckifejezés, gesztus
- Beszéd (nem verbális aspektusai, hangsúly, hangmagasság, hangszín, hangterjedelem)

Ezeket, a kódok az emberi test fizikai adottságait használja fel jelentés általánosítására, átadásra. A reprezentáló kódok, a prezentáló kódok technológiailag megalapozott transzformációi (pl.: TV, médium, specifikus reprezentáló kódjai).

Denotáló, konotáló kód :

Denotáló kódok általános érvényűek (közvetlen jelentés) a társadalom valamennyi tagjára nézve (pl.: matematikai kód, kémiai elemek neve). A konotáló: kultúra és szubkultúra specifikus, mely egy kultúra értékrendszerét és az egyén érzésvilágát tükrözi (közvetlen jelentés + szubjektivitás). A konotáló kódokat alapvetően meghatározza az úgynevezett ideológiai kódok, a társadalom kódjai.

Szűk körű és tág körű kódok :

A konotáló kódjait jelentős mértékben meghaladják az ideológiai kódok (az adott társadalom kódja). ≈ A tág körű kódok a közös társadalmi tapasztalatokon alapuló megosztott konvenciók. A szűk körűk társadalmi használata és konvenciói korlátozottak (pl.: rétegzene, szakanyag). A széles körűk egyszerűbbek, a jelek kisebb paradigmája, és összekapcsolódásuk egyszerűbb szintagmatikai szabályozása jellemzi őket (pl.: bestseller, népzene).

A kommunikáció szintjei:

- Verbális
- Nem-verbális
- Vizuális:

NEM VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

- A kommunikációs esemény mindig többet takar egyetlen verbális jelzésénél.
- Társas érintkezéseink során több üzenetet küldünk és kapunk egyidejűleg.

- Azokat az üzeneteket, amelyeket nem nyelvi jelek felhasználásával jutatjuk el a befogadóhoz.
- Nem verbális üzenetet nem nevezünk nonverbális üzenetnek
- A nem verbális üzenetnek a hírértéke gyakran magasabb, mint a verbális üzeneteké, mert egy-egy nem verbális szimbólum több jelentés stimulálására alkalmas, mint a verbális szimbólum.
- Életünk korai szakaszában kezdtük elsajátítani, e sajátos nyelvet. Ebből következik, hogy a nem verbális kód a kommunikatív kompetenciának csak egyik összetevője, és a verbális kóddal együtt válik a kommunikáció komplex eszközévé.
- Kommunikatív kompetencia csak egyik része, mely a verbális kóddal együtt válik a kommunikáció teljes eszközévé. Az ember a születésével együtt kapja a kompetenciát, a beszéd készségét.
- A performancia a kompetencia gyakorlati alkalmazása. A verbális és a nem verbális kód prioritása számos tényező függvénye. A kommunikáció tartalmától, jellegétől elsősorban.
- A nem verbális kód elsősorban affektív tartalmak kifejezésére alkalmas.

Affektív tartalom:

- érzelmi tartalmak
- attitűd tartalmak
- predispozíció (depresszió, aggodás)
- A verbális kód a kognitív tartalom átadásának kitűnő eszköze.

Kognitív tartalmak:

- gondolatok, érvek – kifejezésére a verbális kódok alkalmasabbak.

- A nem verbális kommunikációnak a köznap interpretációban megkülönböztető szerepe van. Gazdag az eszközrendszere: legalább **tíz jelzés** kifejezésére alkalmas:

Robert Himde:

- test kontaktusok
- proximitás
- orientáció
- megjelenés
- testtartás
- fejbólintás
- arckifejezés
- gesztus
- nézés
- beszéd nem verbális összetevői

Ekmann és Friesen (szociálpszichológusok) **öt nagyobb típusa:**

- emblémák
- illusztrátorok
- érzelem nyilvánítások
- regulátorok
- adaptor

Embléma : olyan nem verbális viselkedések, melyek hang nélkül sugallnak bizonyos jelentést. A verbális jelentések helyettesítésére szolgálnak (pl.: stoppolás)

Illusztrátorok: verbális üzeneteket kísérik és erősítik (pl.: előredőlés jelzi az érdeklődést, elismerő fejbiccentés). Kevésbé kultúrspecifikusak, mint az emblémák.

Érzelmi nyilvánítások: arc és a test mozdulatai mindig érzelmi jelentést hordoznak (pl.: gyűlölet)

Regulátorok: a beszélgető partnerek kommunikációját kontrollálják. (pl.: mosoly – bátorítás)

Adaptor: szokványos viselkedések, melyek elősegítik, hogy a kommunikátor kellemesebben érezhesse magát a kommunikációs interakcióban. Eseményei inkább egyéniek (pl.: stressz helyzet – hajpizskálás)

Nem verbális kódok típusai (fajtái - 6 db)

1. Kinezika:

- Arckifejezések, szemmozgások, gesztusok, testtartások → testnyelv . Jelzéseink jelentésközvetítő és érzelelközvetítő szerepével foglalkozik.
- Kultúrakötött. Nemek és generációs különbségek is eltérők.

Első ismert rendszerező : Bird Whistle (testi viselkedésük mennyire társadalmiasodott és konvencionizált?)

A kinematikai egységeket kinémáknak nevezte, célja az volt, hogy a kinematikát önálló társadalomtudományi ággá emelje. A kinetika az arckifejezések, a szemmozgások, a gesztusok, a testtartások jelentés közvetítő és érzelem kifejező szerepével foglalkozik. A legtöbb gesztus kultúra specifikus és szimbólikus jelentésűek. A kinémák közül a legfontosabb információforrás a kommunikáló felek szempontjából a szemmozgások.

1. helyezet: Szemmozgások vizsgálata

- attitűd
- érdeklődés
- nominancia
- engedelmesség közben

A szemmozgás és annak hiánya is szimbolikus szereppel bír. Arcunk önkéntelenül is belső érzelmi életünk tárháza. Lehetnek szándékosak, önkéntelenek, vagyis lehetnek szimbolikusak és semleges cselekmények.

2. helyezet: Arcmozgások:

- attitűd
- érdeklődés
- érzelem intenzitása
- a szituációban lévő aktivitás intenzitása
- üzenet tartalmának érthetősége

A kinezikus jelzéseket megkülönböztetjük aszerint, hogy semlegesek-e vagy szimbolikusak-e.

A mimika jelzések ebből a szempontból inkább szándékosak (szimbolikus), hiszen a kommunikátor tisztában van azzal, hogy arcmozgásai láthatóak a kommunikáció során, e következtén alkalmasak a manipulációra.

Alkalmazott kinezológiai irányvonal: a kinémáknak kultúrközi, illetve szubkulturális különbségeit vizsgálja.

Kinesztétika: A beszédalkotáskor alkalmazott testtartásokkal, testmozdulatokkal foglalkozik (tanulmányozza). Azt vizsgálja, hogy a beszéd egyes aspektusai milyen izomfeszültség és a test milyen jellegű mozgása kíséri.

2. Proxemika:

- Edward T. Hall legjelentősebb kutatója. → „Rejtett dimenziók”.
- A tér használatában milyen kommunikációs lehetőségek rejlenek?
- Térköz szabályozás kommunikációs tana.
- Rejtett szubkulturális és interkulturális dimenziókat tanulmányozta. Vizsgálatainak közege:
 - interperszonális kontextus
 - a kommunikáció összetársadalmi kontextusa

4 féle távolságtípusok:

- intim (0,5 méterig)
- személyes (0,5-1,2 méterig)
- társadalmi (1,2-2,5 méterig)
- közéleti (2,5 métertől)

Elvek:

- egyénenként változó /egyéni!/
 - territóriális elv /kultúrközi különbségek / biológiai evolúció eredménye (pl.: országhatár, kerítések)

3. Taktivika:

- E.T. Hall szakkifejezése. Az érintésnek kommunikációs célra való felhasználását jelenti.
- Kifejezhet hangsúlyt, lelkiállapotot és üdvözlést.
- Az érintési szokások jelentősen változnak kultúrkörönként, nemenként.
- Legalapvetőbb emberi kód, melynek jelentésközvetítő szerepével a születést követő pillanattól tisztában van az ember.
- Érzelmi tartalmak, hatalmi állapot, viszonyok kifejezésére különösen alkalmas.
- Érzelmek (lelkesezés, együttérzés, rosszallás, szeretet) átadására alkalmas. Igénye egyénenként igen eltérő lehet. Kultúránként jelentős eltéréseket mutat.

4. Ikonika:

A tárgyakban és a formákban rejlő szimbolizmust is a kommunikáció egy típusának tekinti. E szimbólumok egységeit nevezik ikonoknak. Ezek is lehetnek semlegesek és szimbolikusak.

- egyértelműek (nem művészeti fényképek)
- többértelműek (képzőművészeti alkotások)
- teljes ikonok (pl.: kresz, süketnéma jelrendszer)

Osztályozásuk: milyen konkrétan ábrázolják a tárgyat, amire vonatkoznak, vagyis a referenst /→ ikonicitás.

Az ikonok magukba foglalják az emblémákat, éppúgy, mint a képalkotásokat (nemzeti zászló, vallási szimbólumok)

Teljes ikonok: vagyis a referenst ábrázoló szimbólumok: ilyenek a süketnéma jelbeszéd illetve a KRESZ.

5. Paranyelv (paralingvisztika):

- Paralingvisztika tanulmányozza.
 - A vokális kommunikációnak a tényleges szavakon túlmutató aspektusait tanulmányozza (pl.: hangsúly, ritmus).
 - A beszédnyelvet kísérő paranyelvi eszközök tárháza mind egyéni szinten, mind közösségi szinten igen gazdag.
 - Egy-egy szónak, kifejezésnek egészen más jelentést kölcsönözhetünk, ha pl. a hangsúlyt variáljuk.
 - A kommunikáció elmélet különbséget tesz:
1. **Prozódikus jelzések:** Hangmagasság, hangsúly, hanglejtés, időtartam, szünet – ezek a mondat teljes értelmére hatnak.
 2. **Paralingvisztikai jelzések:** Hangnem, hangminőség, beszédtempó, beszédhibák.
- Ezek az egyéni beállítottság mutatói (személyiségjegyeké is!- akcentus). Nem alkotnak rendszert, hanem ún. verbális stílus eszközeit alkotják. A hangzásnak vannak aspektusai, melyek nem alkalmasak kifejezésre (genetikai eredetűek) → hangrezgés, hangterjedés.
 - Bizonyos vokális képességek kitűnőek a manipulációhoz. Hangerő, hangmagasság, beszédtempó, kiejtés, artikuláció → vokális viselkedésünk jelzői.
 - Sokszor sematikus → nem tekintjük informatívnak, csak a tartalmára figyelünk.
 - A paranyelv kiegészítő nyelv, mely a beszédben a jelentés átadására és kiegészítésére képes, tempó, hangerő, hangmagasság, vokális szünet formájában.

6. Kronelika

Az időt hogyan lehet kommunikációs célokra használni. Az idő maga mit hogyan kommunikál? Első esetben az időt szimbólumként használja (szándékos megvárakoztatás). A második esetben az idő nem manipulációs eszköz, tehát nem is üzenet (biológiai idő)

ADALÉK AZ INTERNETRŐL

I. Mi a kommunikáció?

A "kommunikáció" szó etimológiája (eredete):

munus, -eris fn, 1. Kötelesség, feladat, szolgálat 2. Hivatal, állás 3. Szívesség, ajándék, adomány
communis, -e mn, 1. Közös, általános 2. Barátságos, jóindulatú 3. Közönséges 4. Egyháznál tisztátalan
communicatio, -onis, fn, 1. Közzététel 2. Teljesítés, megadás 3. Gondolatok közlése a hallgatókkal

Az Idegen szavak és kifejezések szótárában a "kommunikáció" szó négy jelentését találhatjuk:

1. Tájékoztatás, hírközlés
2. Hírinformációk közlése és cseréje valamilyen erre szolgáló eszköz, jelrendszer (nyelv, gesztus, stb.) útján
3. Közlemény
4. Összekötetés, közlekedés, érintkezés

II. A közlésfolyamat funkciói és tényezői

Információ: egyoldalú tájékoztatás

Közlésfolyamat (kommunikáció): egy jelrendszer szándékos és kölcsönös felhasználása, legáltalánosabb a nyelv használata

Célja: üzenetátadás

Funkciói:

- Tájékoztatás - vélemény, gondolatközlés, kérdés is lehet
- Felhívás, cselekvésre való ösztönzés
- Belső tartalmak, érzelmek kifejezése
- Kapcsolatfenntartás

Tényezői:

- Valóság- közös ismeretek, előismeretek az adott tárgyról
- Beszédhelyzet, szituáció
- Nyelv (kód) - hagyományokon alapuló, közösségileg elfogadott szabályrendszer
- Üzenet
- Közvetítő közeg (csatorna) pl. levegő, telefon, könyv
- Beszélő és hallgató (felcserélődhetnek szerepeik, váltogathatják egymást)

Melyek a nyelvi kommunikáció legfontosabb elemei?

Az emberek közötti interakció nagyrészt üzenetek szabályozott cseréjéből, más szóval kommunikációból áll. Legáltalánosabb értelemben a kommunikációt úgy határozhatjuk meg, mint információk átvitelét egy feladótól egy címzetthez.

Bármely **kommunikációnak 4 fontos eleme** van:

1. a feladó vagy forrás, aki kódolja

2. az üzenetet
3. amely egy meghatározott csatornán kerül átvitelre
4. a vevőhöz, aki dekódolja az üzenetet

Mind a feladó, mind az üzenet, mind a csatorna, mind pedig a vevő tulajdonságai fontos hatást gyakorolnak a kommunikációs folyamatra. A kommunikáció általában dinamikus, kétirányú folyamat, amelyben az üzenetek küldése és a partner figyelemmel követése egyszerre van jelen. A személyközi kommunikáció továbbá bizonyos mértékig a feladó és a vevő közös társas társadalmi ismeretein nyugszik. Tehát a kommunikáció dinamikus, kölcsönös folyamat, amelyben a korábban szerzett ismeretekre és a partnerek közös történetére épít.

A nyelv

A nyelv a legtöbb interakcióban jelen van. Hockett (1963) szerint a nyelv néhány alaptulajdonsággal jellemezhető. Ilyen tulajdonságok például:

- a. a leválasztottság, vagyis az a képesség, hogy közvetlenül jelen nem lévő dolgokra utaljon;
 - b. nyitottság, vagyis az a képesség, hogy új jelentéseket alkosson és kommunikáljon;
 - c. hagyományozás, vagyis képesség új szimbólumok és üzenetek tanulására és kibocsátására; és
 - d. kettős mintázottság, vagyis az a képesség, hogy véges számú szavakból, szimbólumokból vagy összetevőkből végtelen számú lehetséges üzenetet hozzon létre. Sok kommunikációs rendszer rendelkezik ezekkel a tulajdonságokkal, de egyedül a nyelv rendelkezik valamennyivel.
- A nyelv mint a külső és belső világ közötti kapocs, fontos szerepet játszik mind a kulturális, mind az egyéni fejlődésben. Mint egyéneknek lehetővé teszi, hogy tapasztalatainkat szimbolizáljuk, felhasználjuk és közzétegyük, a csoportoknak és társadalmaknak pedig lehetővé teszi, hogy a felhalmozott tudást az eljövendő generációnak továbbadják. A nyelv mint szimbólumrendszer az emberi társadalmi élet (Mead, 1973) valamint a társadalmi és kulturális fejlődés alapvető tényezője. A nyelv és a kultúra szoros kölcsönhatásban vannak egymással.
 - Az emberi lények a nyelv aktív, kreatív, nem pedig pusztán passzív használói.
 - A kommunikációk gazdaságossága úgy valósul meg, hogy a nyelv mindig a partnerek közös tudására épít. Minél közelebbi kapcsolatban áll egymással a feladó és a vevő, annál specifikusabbá válik nyelvhasználatuk. A nyelvhasználat tehát olyan eszköz is lehet, amely egy csoport elkülönült szociális identitásának meghatározását és megerősítését is szolgálhatja.
 - A nyelv szerepe a hétköznapi társas interakciókban különös figyelmet érdemel. A legkülönbözőbb társadalmi csoportokban megfigyelhető az a törekvés, hogy többé-kevésbé specializált nyelvi kódot alakítsanak ki. A társadalmi és politikai változások is befolyásolják a nyelvhasználatot (Brown). A sajátos helyi nyelvi kód ismerete előfeltétele a sikeres társas interakciónak.

Kommunikációs alapfogalmak

A kommunikáció alaptételei

Szakirodalom: Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Budapest,

Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1988. 130-134.

- A kommunikáció *szükségszerű*: az ember olyan bonyolult interakciós térben él, hogy bármit csinál is kommunikálni kénytelen, hiszen annyi előírás, elvárás és szabály irányul a viselkedésére.
- A kommunikáció szükségszerűen *többcsonatolás és többszintű*. Minden kommunikációban jelen van egy tartalmi (direkt) és egy viszonymeghatározó (indirekt) összetevő.
- A kommunikáció *tagolt* (punktuált), E tagoltságnak is kommunikációs funkciója van, nyomatékosítja, kiemeli, bizonyos mértékig egységekre bontja a kommunikációt.
- A befogadó viszonyulása a közlőhöz és az üzenethez *folyamatos*. Ez állandóan alakítja a köztük lévő viszonyt, ezért a kommunikáció körkörös.
- A kommunikációban *reciprocitás* uralkodik. A kommunikációnak alapszabálya, hogy uralkodik benne a válaszkényszer és a válaszkölcsönösség elve. A kölcsönösség abban fejeződik ki, hogy minden kommunikációban és szabályozott interakcióban a két fél megnyilvánulása a másik megnyilvánulásának szükségszerű feltétele.
- A kommunikáció vétele és emissziója *pszichológiai szükséglet*: a kommunikáció nemcsak egy a sokféle emberi viselkedésforma között, mert az ember állandóan szükségét érzi, hogy kommunikatív folyamatban vegyen részt.
- A kommunikáció mint folyamat két típusú lehet: *egyenrangú és egyenlőtlen*. Egyenrangú: a partnerek közti viszony egyenlő. Egyenlőtlen: a felek közt különbség van, az egyik fél befolyásosabb.
- Minden kommunikációs eseményben a hírközlő tendencián kívül cselekvésre felszólító tendencia is érvényesül.

Szakirodalom: Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció...: A kommunikáció általános elméleti modellje.

58-64.

- A kommunikációs tartalom változói: a kommunikációs tartalom lehet közlés célhoz és funkcióhoz viszonyítva hiányos, pontos, vagy adekvát, illetve redundáns.
- A jelek referenciális tartalmához lehet konkrét vagy különböző mértékben elvonatkoztatva.
- A befogadóra vonatkoztatva lehet közlő, információtovábbító vagy felszólító.
- A közlés tartalma lehet ellentmondásos vagy ellentmondástól mentes, illetve különböző módon minősített.
- A kommunikáció szituációja különbözőképp minősített, lehet társadalmilag meghatározott (tartós vagy időleges), a kommunikáció helyétől és környezetétől, illetve a kommunikáló felek viszonyától is függ.
- A kommunikáció címzettjében, befogadójában élő kép nagyon jelentős, fontos a szituáció és a kontextus képe is, valamint a kommunikátor szándékáról alkotott kép.
- A kommunikáció létrejöttéhez elengedhetetlen a közös kód. A közös kód jeleinek jelentéstartalmában és jelhasználati szabályaiban egyetértésnek kell lennie.

- A kód mindig az egyéntől függetlenül létező, az egyénnek kell ebbe a kódrendszerbe bekapcsolódnia.

Funkciók:

- Emotív (érzelmi): a beszélőnek az üzenettel kapcsolatos érzelmeit, indulatait, hangulatait fejez ki. Nyelvi kifejezőeszközei gyakran az indulatszavak lehetnek.
- Konnatív (felhívó): a címzettre irányul, annak befolyásolására szolgál. Nyelvi formái lehetnek a megszólítás, felszólítás, meghívás, tudakozás stb.
- Fatikus: a kommunikáció létrehozására, fenntartására, meghosszabbítására vonatkozik. Nyelvi megnyilvánulásai lehetnek a köszönés, megszólítás, bemutatás, stb.
- Metanyelvi: a kódra utal, a nyelv segítségével magáról a nyelvről szól a kommunikáció.
- Poétikai: az üzenetet hordozza, amennyiben a nyelvi megformáltsággal esztétikai hatást is érünk el.
- Referenciális (közlő, tájékoztató): a kontextussal van kapcsolatban. Nyelvi formái lehetnek az útbaigazítás, hirdetés, üzenetközvetítés, előadás.

Metakommunikáció

A kommunikációnak két alfaja van: verbális (tehát szavakkal való kommunikáció) és non-verbális kommunikáció (azaz a testbeszéd, pl. gesztusok, mimika, stb.) A metanyelvet lényegesen nagyobb arányban (65-70%) használjuk, mint a verbális jeleket.

Miért használunk metakommunikációs eszközöket?

Ha a metanyelv minden elemét száműznénk a hétköznapi beszélgetésekből, akkor a mondókánk rövid, metsző és lényegre törő lenne és úgy tünne, mintha gorombák és durvák lennénk és mit sem tudnánk egymásról. (Allan Pease: Szó-beszéd)

Szakirodalom: Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei: A metakommunikáció jelensége és szerepe. 134-141.

- A kommunikációk többszintűségének felismerése a metakommunikáció jelenségének és jelentőségének tisztázódása nyomán történt.
- A kommunikáció nincs metakommunikáció nélkül, a verbális (szóbeli) és nonverbális (testbeszéd) kommunikáció kiegészítik egymást.
- A verbális közlésben rejlő metakommunikatív hatásokat utalások hordozzák. Itt kap nagy szerepet a kontextus, például a szituáció, amelyben a kommunikáció folyik.
- A metakommunikáció elsődleges jelentéstartalma a közlő viszonya a közlést befogadóhoz.
- A személyes viszony jelzésén kívül a metakommunikáció jelzéseket közvetít a személyiség érzelmi viszonyulásáról: a, a közlés tartalmához; b, a közlés szituációjához; c, a közlés jellegéhez, kulturális minősítéséhez.

A nem-verbális alapmagatartásunkat jórészt elsajátítottuk, számos mozdulatunk, gesztusunk kulturálisan meghatározott. A jelbeszéd alapvető gesztusai jórészt azonosak világszerte.

Metakommunikáció (nem verbális jelek)

- Vokális jelek

- Tekintet
- Mimika
- Emblémák (ruha, haj, díszek)
- Kronémika (az interakció időviszonya)
- Proxémia (távolságtartás)
- Mozgásos kommunikáció: Gesztus, testtartás, térközsabályozás

A nem-verbális csatornák:

A nem-verbális közlési csatornák léte megváltoztatja a pszichológiai emberképet. A biológiai organizmus helyett sokkal inkább a szociális lény tűnik elő, amely az emberi környezettel igen sokrétű kapcsolatban van és az összekötő szálak egy része szükségszerű, akaratlagosan nem is vágható el.

A főbb csatornák a következők:

Mimika: Ekman szerint összesen hét érzelem tükröződik az arcon: öröm, meglepetés, félelem, szomorúság, harag, undor és érdeklődés. Az arc mimikai szempontból legfontosabb fő vonalait és pontjait használják fel az érzelem kifejezésére. Ezek a szem pontja, a szemöldök és a száj vonalai.

Ekman és Friesen szerint a nem-verbális kommunikáció ötféle lehet:

- Érzelemnyilvánítások
- Illusztratív gesztusok
- Szabályozók (pl. felszólítás a megismétlésre, nyomatékosító jelzés)
- Emblémák: egyértelmű híreket szállító konvencionális jelek
- Adaptáló jelzések: a személyiség viszonyulását fejezik ki az adott kommunikációs helyzethez

Tekintet: A tekintet mint kommunikációs csatorna magasabb rendű állatoknál is megfigyelhető. A tekintet az, amelyből észlelni lehet, hogy a másik lény percepció (észlelhető) terében vagyunk-e. A tekintet arról kelt képet, hogy a másik mit észlel, mit vesz észre és ezáltal könnyíti a kontrollt a helyzet felett. A tekintet irányának és tartalmának mindig jelzés értéke van. A tekinteten át történő kommunikáció többnyire öntudatlan. A tekintetnek szabályozó szerepe van, befolyásoló jelzéseket tartalmazhat.

Vokális kommunikáció:

Ide tartoznak az ún. paralingvisztikai tényezők (azaz a nyelven túli), például hangnem, hanghordozás, hanglejtés, hangsúly. A hangból megállapíthatjuk a közlő nemét, korát, karakterét, természetét, illetve a használt dialektust.

Mozgásos kommunikáció

A mozgásos kommunikációs csatornák, (négyféle ilyen csatornát különböztetünk meg): gesztusok, testtartás, térközsabályozás, kinezika.

A *gesztusok* közé a fej, kezek és a karok mozgását soroljuk. E testrészek a közvetlen kommunikációban általában mozgásban vannak. E mozgásoknak jelentésük van, egy részük tudatos, másik felük öntudatlan. A gesztusok szabályozó funkciót töltenek be, a kommunikáció folytatását, gyorsítását, megszakítását, magyarázatát kérve. A gesztusok nagyon sok zavarjelet közvetítenek, például a feszültség jelét. A

gesztusokban gyakran tükröződnek a szimbólumok, például a karikagyűrűjével játszó nő a házasságának gondjaival küzd.

Testtartás: viszonyt, álláspontot, szubjektív értékelést fejez ki. Különböző szociális viszonylatokban, szerephelyzetekben meghatározó testtartás kívánatos. Az interakciós helyzetben akaratlanul és öntudatlanul is átvesszük egymás testtartását.

Térközsabályozás

Zónatávolságok:

- Intim zóna: 15-45 cm. Csupán a hozzá érzelmileg közelállóknak szabad érzelmileg az intim zónába behatolni. Ide tartoznak a szülők, házastárs, közeli barátok. Létezik egy belső zóna is, amely legfeljebb 15 cm-re terjed a testtől és csupán fizikai érintkezés során érhető el, ez a szoros intim zóna.
- Személyes zóna: 46cm - 1,2 m. Ekkora távolságra állunk másoktól koktélpartikon, hivatalos és társas összejöveteleken és társas találkozókön.
- Társadalmi zóna: 1,2 m - 3,6 m. Ekkora távolságra állunk idegenektől, mindazoktól, akiket nem ismerünk eléggé.
- Nyilvános zóna: 3,6 m- . Ez a megfelelő távolság, ha nagy létszámú csoporthoz intézzük szavainkat.

Kinezika

A kinezika magában foglalja a mimika és a gesztusmozgások, valamint a testtartások jelenségeit is és még sokkal több, más finom megnyilvánulásokat. A kinezikus mozgások értelmezése öntudatlan, spontán a mindennapi életben.